

ИЗВЕСТИЯ
НА НАРОДНИЯ
МУЗЕЙ-ВАРНА

КНИГА IX (XXIV)

BULLETIN
DU MUSÉE NATIONAL
DE VARNA

TOME IX (XXIV)

1973

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО — ВАРНА

няма, а има «арнаути» от Разградско.⁴¹ В с. Белица (гребенци и тракийци от Северна Добруджа) преселници от Северна Добруджа няма,⁴² а в с. Войново (тракийци от Северна Добруджа), наред с които има и българи от околните села.⁴³ В с. Кайнарджа (гребенци), наред с които има и голичани и еркечани от с. Левски и Николаевка, Варненско.⁴⁴ В с. Ситово (гребенци) има и заселници българи от околните села,⁴⁵ а в с. Айдемир тракийци няма, а полянците са хърцон и «арнаути» от Разградско и има малко гребенци.⁴⁶ В гр. Тутракан българското население не е само гребенци, а от разни места.

Не ще се спрем на ред по-малки пропуски и грешки, допуснати в «Карта на етнографските групи на населението в Южна Добруджа през 1913 г.» на Хр. В., но посочените примери сочат, че авторът не е бил достатъчно прецизен, което е останало за сметка на този иначе негов ценен многогодишен труд.

⁴¹ М и л., стр. 162 и 141; Р о м., стр. 106.

⁴² М и л., стр. 162; Р о м., стр. 72.

⁴³ Р о м., стр. 89.

⁴⁴ М и л., стр. 162 и 165.

⁴⁵ Р о м., стр. 78.

⁴⁶ М и л., стр. 163.

⁴⁷ Р о м., стр. 103—104.

РАДИ БОЕВ, ВАРНЕНЦИ В ОТЕЧЕСТВЕНАТА ВОЙНА 1944—1945 г. ВАРНА, 1972 г., 202 стр.

К о с т а д и н С т о я н о в

Наскоро излезе от печат монографията на к. ист. н. Ради Боев «Варненци в Отечествена война 1944—1945 г.», ведомствено издание на окръжния съвет за изкуство и култура — Варна. Книгата засяга една героична страница от историята на българския народ — победоносното завършване на Отечествена война 1944—1945 г. От участието на българския народ във войната на страната на антифашистката коалиция начело със Съветския съюз зависеше съдбата на нова народнодемократична България. С участието си във войната нашата страна трябваше да изкупи вината си като бивш сателит на фашистка Германия, да съдействува с всички сили за разгрома на германския фашизъм и с достойнство да се нареди в семейството на свободолюбивите народи. Бъдещето на нашата страна, както изтъкваше в писмото си от 28 септември 1944 г. до ЦК на БРП(к) великият син на българския народ Г. Димитров, «... ще зависи преди всичко от оня реален принос, който сега като народ и държава ще прибавим към общите военни усилия за час по-скорошното разгромяване на фашистка Германия...»¹

Ето защо обстойното проучване на Отечествена война 1944—1945 г. има не само голямо познавателно значение, но тази славна епопея е неизчерпаем извор за вдъхновение на трудещите се в нашата страна, за възпитанието им в патриотичен и интернационален дух.

Въз основа на документален материал и проучване на излязлата научна литература авторът е успял да разкрие и изтъкне участието на варненци в Отечествена война. Сам по себе си този факт говори за приносния характер на монографията.

Рецензираната книга съдържа кратък предговор и пет глави, а именно: глава първа — Причини, характер и ход на Отечествена война 1944—1945 г., глава втора — Осми пехотен полк в Отечествена война, глава трета — 31 пехотен варненски полк във втория период на Отечествена война, глава четвърта — Черноморският флот в Отечествена война срещу фашистка Германия и глава пета — Организаторската и възпитателна работа на Българската работническа партия (комунисти)

¹ Г. Д и м и т р о в, Съч., т. 11, стр. 152.

във Варненска област през Отечествена война. На края на книгата са дадени приложения и кратка библиография.

В глава първа на монографията авторът изяснява причините и характера на Отечествената война 1944—1945 г. На много места той правилно подчертава, че Отечествената война е продължение и логически завършек на антифашистката съпротива на българския народ срещу монархо-фашизма и германските окупатори. След това се прави обстойно резюме на хода на военните действия през целия период на Отечествената война.

Глава втора е посветена на бойната дейност на 8-ми Приморски пехотен полк. След кратки исторически данни за формирането на полка авторът проследява бойния му път през първата фаза на Отечествената война. Полкът активно участва в бойните действия при провеждането на Нишката и Косовската операция, включен в състава на 4-та пехотна Преславска дивизия. В бой с хитлеристките войски, както изтъква авторът, загиват 52-ма бойци от 8-ми пехотен полк.

В трета глава авторът, след като дава данни за историята на 31-ви пехотен полк, проследява участието му във втората фаза на Отечествената война, в състава на 12-та пехотна дивизия. Въз основа на ценен документален материал е показан бойният път на 31-ви пехотен полк от Лесковац до Австрийските Алпи, участието му в боевете при р. Драва, линията Маргрит, при р. Мур, с. Подтурен, Ястребци и др. Полкът, както подчертава авторът, записва героични страници от бойната си дейност и се налага като най-храбрия полк в 12-та пехотна дивизия. Мимоходом (само на две места) се споменава и за участието на 8-ма гвардейска дружина, формирана в гр. Варна.

Участието на Черноморския флот в Отечествената война се разглежда в глава четвърта. Основната задача на Черноморския флот, ясно изразена от автора, беше да се прочистят българските териториални води в Черно море, които в навечерието и по време на войната бяха минирани от хитлеристите, от българските и съветските войски. С помощта на съветски части българският Черноморски флот положи много усилия за прочистване на минните полета, като създаде нормални условия за работа на българските черноморски пристанища. По този начин бяха ликвидирани не само бойните огнища от войната, но до голяма степен се улесни стопанското възстановяване на страната.

Последната, пета глава на монографията е посветена на организаторската и възпитателната работа на Българската работническа партия (комунисти) във Варненска област през Отечествената война.

Изхождайки от задачите, които БРП(к) постави в окръжно № 5,² областният комитет на партията и областният комитет на Отечественния фронт във Варна проявиха голяма дейност за укрепване на народнодемократичната власт, за прочистването на армията и държавния апарат от фашистки елементи, мобилизиране на целия тил за успешното водене на Отечествената война. Подчертани са също така заслугите на младежките и масовите организации за провеждане на помощната акция, изразяваща се в събиране на пари, дрехи и продукти за фронта, подпомагане семействата на загиналите и мобилизираните бойци, навременно провеждане на сеитбената кампания, повишаване на производството и пр. До голяма степен авторът е успял да покаже масово-политическата и стопанско-организаторската дейност на областната организация на БРП(к), на ОФ и другите масови организации за подготвяне на здрав тил, за успешното завършване на Отечествената война.

След кратко заключение в края на монографията се дават седем приложения за загиналите и нагадените бойци от Варненския край. Тези приложения са ценен справочник за читателя.

Наред с посочените достойнства книгата на Р. Боев съдържа редица пропуски и грешки. Преди всичко трябва да се отбележи, че заглавието на монографията «Варненци в Отечествената война 1944—1945 г.» не отговаря на съдържанието, тъй като в цялото изложение не се споменава името на нито един варненец. По-скоро на така изложеното съдържание би подходило друго заглавие: «Участието на 8-ми и 31-ви пехотен полк в Отечествената война 1944—1945 г.».

Първа глава се явява напълно излишна, тъй като няма научноизследователски характер, а представлява резюме на изследванията в т. I «Отечествената война на България 1944—1945 г.». Едва ли авторът би могъл да каже нещо ново за причините и характера на войната. Напълно излишно се явява и вмъкнатото съкратено изложение на хода на военните действия през двете фази на войната, след като в отделните глави авторът подробно прави това. Книгата би спечелила много, ако цялата първа глава беше отпаднала.

² В. Отечествен фронт, бр. 6 от 14 септември 1944 г.

Следващите две глави (II и III) са написани на строго военен език и терминология, което ги прави трудно достъпни за масовия читател. Те са предназначени повече за военни специалисти. Написани са твърде шаблонно и същият текст спокойно може да се отнесе за някон други полкове от българската армия.

Историческите справки за 8-ми и 31-ви пехотен полк, дадени от автора в началото на II и III глава, до голяма степен са отклонение от темата. Тези данни биха могли да се дадат в сбита форма, а редица подробности да минат под линия. Освен това в двете глави, както вече отбелязахме, не се споменава името на нито един проявил се боец или командир. Масовият героизъм, обхванал бойците на 8-ми и 31-ви пехотен полк, би следвало да се покаже от автора с героизма на отделните бойци, с посочването на редица примери. Къде на друго място, ако не в едно такова краеведческо изследване може да се посочат десетки примери на проявен личен героизъм. Нека се има предвид, че тритомната история «Отечествената война на България 1944—1945 г.» е наситена със стотици подобни примери, посочени са имената на проявилите се бойци и командири. Основателно възниква въпросът как монографията ще подбужда патриотични чувства у читателите и любов към родния край, към варненци, участвували в Отечествената война, щом като изложението е анонимно, без да се посочи името на нито един боец. При този шаблонен и безличен разказ не може да се очакват големи възпитателни резултати.

Във втората фаза на войната взема участие един подсилен взвод от 8-ма гвардейска дружина, придаден към 31-ви пехотен полк. Като се има предвид, че това са доброволци — бивши партизани и политзатворници, предимно членове на партията и РМС, които бяха в първите редици в борбата срещу фашизма и с готовност отидоха на фронта, би следвало за тази доброволческа част да се дадат повече данни.

Същите недостатъци и грешки съдържа и глава четвърта. Към тях бихме прибавили още нещо. По-правилно би било, изхождайки от мястото и предназначението на Черноморския ни флот, тази глава да бъде озаглавена: «Черноморският ни флот през време на Отечествената война».

Най-големи възможности на автора разкрива глава пета от монографията. Ако първите три глави до известна степен са разработени в многотомната история «Отечествената война на България 1944—1945 г.» за глава пета това не се стнася. Прави впечатление, че авторът борави с недостатъчен конкретен материал. Общите постановки и оценки, извлечени от някои исторически изследвания, са приспособени към местната история. Това се дължи на обстоятелството, че авторът се е отнесъл пренебрежително към научната документация, не е проучил цялото архивно богатство по този проблем. Така например авторът не е използвал архивни материали от Централния държавен архив на НРБ, в който се съхраняват най-много документи за пета глава. На това се дължи и фактът, че важни въпроси са пропуснати като: формирането и дейността на Гвардейския полк във Варна, впоследствие трансформиран в 8-ма гвардейска дружина; не е показана дейността на гвардейците за ликвидиране на остатъците от фашизма, прочистване на държавния апарат и армията от фашистки елементи; не е разработен въпросът за народния съд, борбата на отечественофронтовските сили във Варненска област за отменяне на четвъртото постановление на МС (което беше израз на най-ожесточена класова борба у нас в първите месеци след народната победа), провеждането на заема на свободата и др. Така например «Заемът на свободата», проведен с цел успешното завършване на Отечествената война, намира пълна подкрепа от населението във Варненска област. Само до 15 април 1945 г. в областта са събрани 2 милиарда и 422 млн. лв.³

Във връзка с включването на младежта от Варненска област за защита на народнодемократичната власт и победоносното завършване на Отечествената война областният и околийският комитет на РМС отправят пламенни призови към младежта, които авторът не използва.⁴ Още през октомври по призива на областния комитет на РМС и със съдействието на областната младежка комисия се създават 13 младежки трудови бригади с повече от 1000 участници, предимно ученици-ремсисти, които подпомагат селяните от Варненска област за прибиране на реколтата в помощ на семейства на мобилизираните бойци.⁵ Също така авторът би следвало да включи по-конкретен материал за първомайското съревнование, в което варненската младеж масово участва.⁶

³ ЦДА на НРБ, ф. 28, оп. 1, а. е. 257, л. 24.

⁴ Бюлетин на гр. Варна, 17 септември 1944 г.

⁵ ЦДА на НРБ, ф. 28, оп. 1, а. е. 75, л. 33.

⁶ Вж. ЦПА, ф. 1, оп. 57, а. е. 2, л. 23; също в. Народно дело, бр. 194, от 10 април 1945 г.

Като съществен пропуск на глава пета може да се посочи и това, че авторът не разкрива как се осъществяват решенията на VIII партийен пленум,⁷ на Правия конгрес на комитетите на ОФ⁸ и на Петата национална конференция на РМС,⁹ които се провеждат в разгара на Отечествената война (февруари-март 1945 г.) и дават нов тласък на помощната акция за фронта.

Въобще пета глава от монографията можеше да бъде обогатена и освежена с много конкретен материал. По този начин изследването щеше да стане по-пълно и убедително, а тези конкретни данни биха заинтриговали много повече читатели.

В направените 7 приложения към монографията авторът предоставя на читателите богат справочен материал за участието на варненци в Отечествената война, за загиналите и наградените бойци. Разбира се, картината би била още по-пълна, ако към списъка на загиналите от 8-ми пехотен полк, 31-ви пехотен полк и 8-ма гвардейска дружина се прибавят имената на онези бойци и командири, воювали в други полкове, като 10-и пехотен полк, 10-и конен полк, 3-и артилерийски полк и др., че между загиналите бойци от тези полкове има много варненци.

В монографията са допуснати редица грешки и неточности. Така например в три от приведените мисли на Георги Димитров (на стр. 10, 12 и 27) са направени размествания и груби компилации. На стр. 10 се привежда следният цитат от съчиненията на Г. Димитров:¹⁰ «След пакостите, които България като държава причини по вина на германските управници. . . (и великобългарските шовинисти) на съседните нам народи, на нашата освободителка Русия, на освободителното дело на обединените нации, ние трябва твърдо да знаем, че бъдещето на нашата страна ще зависи преди всичко от оня реален принос, който сега като народ и държава, ще трябва да прибавим към общите (военни) усилия за час по-скорошното разгромяване на фашистка Германия, за час по-скорошното победоносно завършване на войната и установяване на (нов) траен и справедлив мир.¹¹» В цитата са пропуснати само три-четири думи, които обаче изменят до голяма степен съдържанието на мисълта. Авторът умишлено е пропуснал фразата «и великобългарските шовинисти», с което несъзнателно освобождава от отговорност всички профашистки правителства, които присъединиха България към Тристранния пакт и причиниха толкова нещастия на съседните нам народи, изправяйки нашата страна пред национална катастрофа. Това естествено е голяма политическа и общоисторическа грешка. Освен това приведеното писмо на Г. Димитров не е от 2 октомври 1944 г., както погрешно съобщава авторът, а е от 28 септември с. г. То само е публикувано на 2 октомври.

Монографията е наситена с редица неточни изрази и неудачни думи. Така например авторът многократно употребява изрази «западната ни държавна граница» (стр. 14, 15 и др.), «заношува» (стр. 53, 57) и др. В условията на народнодемократичната власт каква може да бъде българската граница освен държавна. Недоглеждания се забелязват и в някои аотиращи текстове под илюстрациите. На стр. 95 под снимката е написан текст: «Пленени хитлеристки бойци и командири предават оръжието си на 31-ви пехотен Варненски полк — май, 1945 г.». Хитлеристките главорези, които причиниха толкова нещастия на поробените от тях народи не заслужават да бъдат назовавани с думата «бойци». Неподходящ е и текстът на стр. 53. Димитър Борачев не посещава фронта в качествата си на «дядо», а като баща на един от политическите командири в българската армия — Демир Борачев. Освен това на много места се употребяват суперлативи и високопарни изрази, което не подхожда за една научнопопулярна монография.

В заключение може да се каже, че на автора са били необходими още усилия, за да проучи по-внимателно и обстойно цялата научна документация по разглеждания въпрос, за да стане монографията по-пълна и убедителна, наситена с богат фактически материал.

Посочените критични бележки нямат за цел да омаловажат безспорните достойнства на книгата. Направен е успешен опит да се проучи и изтъкне приносът на варненци в Отечествената война 1944—1945 г. И в този си вид монографията е ценно помагало за учители, пионери и комсомолци, на всички ония, които с любов изучават историческото и героичното минало на Варненския край.

Книгата е едно признание на героичния подвиг на всички загинали и живи варненци, участници във войната, които дадоха своя принос за разгрома на фашистка Германия.

⁷ БКП в резолюции и решения, т. IV, Изд. на БКП, 1955 г., стр. 6—7.

⁸ ЦДА на НРБ, ф. 28, оп. 1, а. е. 5.

⁹ ЦПА. Протокол на Петата нац. конференция на РМС, 1945 г.

¹⁰ В скоби сме поставили пропуснатите пасажии от цитата.

¹¹ Сравни Г. Димитров, Съч., т. 11, стр. 152.